

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี การนำเสนอ การสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะจากการวิจัยและพัฒนาในครั้งนี้ ขอเสนอเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. สรุปการวิจัย
2. อภิปรายผลการศึกษาวิจัย
3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สรุปการวิจัย

การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการดำเนินงาน ปัญหาหรืออุปสรรค และความต้องการการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
2. เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา รวมทั้งตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
3. เพื่อพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

การวิจัยและพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยอาศัยการวิเคราะห์สังเคราะห์ชุมชน การสนับสนุนให้ชาวบ้าน คณะกรรมการบริหารและสมาชิกกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ได้ค้นหาศักยภาพ ประสพการณ์ ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนแสวงหาแนวทางหรือวิธีการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควนไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี โดยกำหนดการดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันของการดำเนินงาน ปัญหาหรืออุปสรรค และความต้องการการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

ขั้นตอนที่ 2 การแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา และตัวชี้วัดความสำเร็จ ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

การวิจัยและพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นการดำเนินงานที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ได้เข้ามาร่วมวิจัยและพัฒนา ในแต่ละขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ผู้ดำเนินงานกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินงาน

2. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้มีประสบการณ์ด้านการผลิตน้ำส้มกลั่นควันไม้ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโพสังโฆ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ดูแลรับผิดชอบใน ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

ผลการวิจัยและพัฒนา สรุปได้ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1.1 องค์การของชุมชน ประกอบด้วย

การจัดตั้งกลุ่มได้มีการรวมตัวกันก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2549 โดยเป็นการรวมตัวกันของคนในชุมชน และได้มีการคัดเลือกสมาชิกในกลุ่มมาเป็นคณะกรรมการงานกลุ่มโดยใช้สถานที่บ้านพักของประธานกลุ่มเป็นสถานที่ดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกในปัจจุบันมีจำนวน 16 คน เป็นคณะกรรมการบริหารงานจำนวน 5 คน ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิกและประชาสัมพันธ์ ส่วนสมาชิกที่เหลืออีก 11 คนเป็นกรรมการ โดยมีกำหนดการประชุม 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน และปรึกษาหารือแนวทางในการแก้ไขปัญหารวมทั้งปันผลจากรายได้การขายน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรให้กับสมาชิกกลุ่ม ในส่วนการดำเนินงานของกลุ่มได้มีการระดมทุนโดยสมาชิกต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น (หุ้นละ 100 บาทไม่เกิน 10 หุ้น/1คน) และสมาชิกจะได้รับเงินปันผลปีละ 1 ครั้ง

1.2. ด้านบริหารจัดการ ประกอบด้วย

การเรียนรู้/กระบวนการเรียนรู้ การดำเนินงานของกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม โดยมีการถ่ายทอดประสบการณ์โดยประธานกลุ่มเป็นแกนหลักในการให้ความรู้สมาชิกในกลุ่ม นอกจากนี้เมื่อมีปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่มจะมีการประชุมหารือร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยได้รับคำแนะนำจากบุคคลภายนอก เช่น ผู้นำชุมชนและจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและให้การสนับสนุนในการดำเนินงาน และสำหรับเรื่องการเรียนรู้ในลักษณะเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอกหรือกลุ่มองค์กรอื่นๆ ยังไม่มีมากเท่าที่ควร และสำหรับเรื่องเงินทุนสำหรับใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มเริ่มต้นจากการระดมทุนจากสมาชิกทุกคนในกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีส่วนที่ไปขอกู้จากกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนมาเพื่อดำเนินการเพิ่มเติม ซึ่งทำให้การดำเนินงานของกลุ่มยังไม่ก้าวหน้ามากเท่าที่ควรเนื่องจากยังขาดสภาพคล่องในด้านเงินทุน นอกจากนี้ในส่วนของราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้พิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มแต่อย่างใด สำหรับเรื่องการผลิตในด้านวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต จะใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น เช่นเศษไม้ในไร่นา ในสวนหลังบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ในการคิดค้นและพัฒนาวิธีการผลิตน้ำส้มกลั่นควันไม้เพื่อให้มีคุณภาพที่ดีส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของประธานกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพร และรวมไปถึงการศึกษารูปแบบบรรจุภัณฑ์ ฉลากใหม่ๆ เพื่อเพิ่มความดึงดูดใจของผลิตภัณฑ์ ส่วนในเรื่องการตลาดสมาชิกในกลุ่มทุกคนได้ร่วมกันนำผลผลิตไปจัดจำหน่าย ซึ่งจะได้รับผลตอบแทนลิตรละ 5 บาทซึ่งส่วนมากจะจำหน่ายให้กับเกษตรกรด้วยกันที่ทำนา ทำไร่อ้อยแต่ทั้งนี้การดำเนินงานด้านการตลาดยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของประธานกลุ่มที่นำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายยังจังหวัดใกล้เคียงเช่น อ่างทอง ปทุมธานี ชัยนาท ซึ่งราคาขายของน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรมี 2 ขนาด คือ ขนาด 1 ลิตร ราคา 100 บาทและ 5 ลิตร ราคา 500 บาท นอกจากนี้ยังประสบปัญหาด้านช่องทางการจัดจำหน่ายที่ยังไม่กว้างนัก

1.3 การมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มสมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มในช่วงแรก ต่อมาระยะหลังมาประชุมกันน้อย ทั้งนี้ส่วนใหญ่เวลาประชุมสมาชิกในกลุ่มมักไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น แต่มีการให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นอย่างดี ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารกลุ่ม โดยส่วนมากคณะกรรมการบริหารกลุ่มจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม เช่นการมาศึกษาดูงานของบุคคลภายนอก แต่สำหรับการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการดำเนินงานยังมีน้อย นอกจากนี้คณะกรรมการบริหารกลุ่มจะเข้าร่วมการประชุมกลุ่มมากกว่าสมาชิกในกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อร่วมฟังผลการดำเนินงานของกลุ่มและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกลุ่ม และในเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชน โดยที่ปรากฏพบว่าผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

ของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรโดยผู้นำชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลโพส้งโฆ ได้นำข้อมูลการผลิตน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ใน web site ขององค์การบริหารส่วนตำบลโพส้งโฆ เป็นต้น แต่ยังคงขาดการประสานงานระหว่างกลุ่มกับหน่วยงานต่างๆ ในการให้การสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณ

2. ปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

2.1 องค์กรของชุมชน

ในการดำเนินงานในเรื่องการจัดตั้งและการบริหารงานของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพส้งโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ ไม่มีระเบียบข้อบังคับหรือข้อกำหนดของกลุ่มที่ระบุชัดเจน นอกจากนี้ยังไม่มีแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

2.2 การบริหารจัดการ

ในการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพส้งโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ปัญหาที่พบในด้าน เงินทุน การผลิต การตลาดได้แก่ ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้ยังขาดความรู้ในด้านการตลาด อีกทั้งยังขาดความรู้และทักษะในการพัฒนาการผลิตน้ำส้มกลั่นควันไม้ให้มีมาตรฐานที่ได้รับการรับรอง

2.3 การมีส่วนร่วม

ในการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมการผลิตน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้หมู่ที่ 12 ตำบลโพส้งโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ปัญหาที่พบในด้านการมีส่วนร่วม กล่าวคือ สมาชิกในกลุ่มขาดการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม นอกจากนี้สมาชิกภายในกลุ่มยังขาดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอีกด้วย

3. ความต้องการในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

3.1 องค์กรของชุมชน สำหรับความต้องการพัฒนา คือ ต้องการให้กลุ่มมีระเบียบข้อบังคับ ข้อกำหนดที่ชัดเจนและกำหนดให้มีแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

3.2 การบริหารจัดการ สำหรับความต้องการในการพัฒนา คือ ต้องการเงินทุนหมุนเวียนในการบริหารงานในกลุ่ม

3.3 การมีส่วนร่วม สำหรับความต้องการพัฒนา คือ ต้องการให้กลุ่มมีแผนการดำเนินงานที่มาจากความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม

4. แนวทางและวิธีการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

4.1 องค์กรของชุมชน มีแนวทางและวิธีการพัฒนา คือ การจัดทำระเบียบข้อบังคับ ข้อกำหนดของกลุ่ม รวมถึงการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

4.2 การบริหารจัดการ มีแนวทางและวิธีการพัฒนา คือ การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการให้ความรู้ด้านการตลาดแก่สมาชิกในกลุ่ม รวมถึงการให้ความรู้ด้านการผลิตน้ำส้มกลั่นควันไม้ที่มีมาตรฐานรับรองแก่สมาชิกในกลุ่ม โดยต้องการให้มีการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอีกด้วย

4.3 การมีส่วนร่วม มีแนวทางและวิธีการพัฒนา คือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่ม

อนึ่งสมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดแนวทางและวิธีการพัฒนาโดยใช้การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนการดำเนินงานกลุ่ม โดยมีดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ 12 ตำบลโพธิ์สังข์ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ดังนี้

1. การเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม
2. การปฏิบัติจริงในการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

5. ผลการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

จากการจัดกิจกรรมพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มนั้น ผลของการพัฒนา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา โดยการเข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา จำนวน 16 คน

2. การลงมือปฏิบัติการจริง เพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานโดยการวิเคราะห์องค์กรโดยใช้เทคนิควิเคราะห์สถานการณ์วิธี SWOT analysis และการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ เป้าหมายและการกำหนดแผนงาน/กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงาน ปัญหาหรืออุปสรรค และความต้องการการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอกำแพงบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ เป็นการดำเนินงานของคนในชุมชน โดยมีจุดเริ่มต้นจากการผลิตเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของผู้นำกลุ่มก่อนโดยนำไปใช้ในการป้องกันแมลงศัตรูพืชในนาข้าว ป้องกันแมลงศัตรูพืช เชื้อราในชะอม เป็นต้น จากนั้นได้ขยายผลไปสู่การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนและพัฒนาเข้ากลุ่มโดยการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 ซึ่งได้พัฒนาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชนซึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนโดยรวมด้วย นอกจากนี้การรวมตัวกันยังผลให้เกิดอำนาจทางสังคมในการต่อรองกับภาครัฐและภาคเอกชนในด้านการผลิต และการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542, หน้า 14) ที่กล่าวว่า การดำเนินกิจการของธุรกิจชุมชนจะมีความเกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐศาสตร์และการค้า คือ 1) กิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือการแลกเปลี่ยนสินค้า หรือการให้บริการทางการเงินหรืออื่นๆ แก่ประชาชนเพื่อให้ได้กำไร และ 2) กิจกรรมใดๆ ที่ประกอบการทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการได้กำไร

ด้านการดำเนินงานของกลุ่ม มีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการที่มีการคัดเลือกจากสมาชิกที่มีศักยภาพ เพื่อทำหน้าที่บริหารกิจการของกลุ่ม และการริเริ่มงานใหม่ๆ รวมถึงการแก้ปัญหา นอกจากนี้พบว่าการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ นับได้ว่าเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ เนื่องจากสามารถสนองตอบความต้องการของสมาชิกกลุ่มได้และสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเสรี พงษ์พิศ (2545, หน้า 14) ได้นิยามว่าธุรกิจชุมชน หมายถึงการดำเนินกิจกรรมที่ต้องการเพิ่มรายได้เป็นเป้าหมายหลัก แข่งขันสูง มีการลอกเลียนแบบกันมากกว่าที่จะคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เป็นเรื่องเทคนิคมากกว่าวิธิตัด เป็นเรื่องผลผลิตมากกว่ากระบวนการ

สำหรับปัญหาในด้านองค์กรชุมชน ในเรื่องการดำเนินงาน การจัดตั้งกลุ่มและการบริหารงานของกลุ่มพบว่า กลุ่มไม่มีระเบียบข้อบังคับ ข้อกำหนดที่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดแผนการดำเนินงานของกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มยังไม่สามารถสนองตอบความต้องการของกลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้เท่าที่ควร อนึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานการวิจัยโครงการบ่มเพาะนวัตกรรมเกษตรชุมชนภาคกลางของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2548,

หน้า 5-7) ที่รายงานว่า การปล่อยให้กลุ่มต่างๆ กำหนดทิศทางการทำงานตามที่กลุ่มต้องการ จะทำให้สมาชิกมีความต้องการที่จะพัฒนากลุ่มและกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มมากขึ้น เพราะไม่ต้องกังวลกับการหมดเวลาหรือเร่งรีบดำเนินงาน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มีภาระทั้งงานส่วนตัว ภาระในครอบครัวตลอดจนภาระหน้าที่ในกลุ่มและกิจกรรมในฟาร์มหรือไร่นา หากสมาชิกกลุ่มสามารถกำหนดเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมเองได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตก็จะ เป็นแรงสนับสนุนให้สมาชิกอยากเข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มมากขึ้น นอกจากนี้ความเป็นอิสระทั้งด้านการบริหารจัดการ การใช้จ่ายเงิน กฎเกณฑ์ที่ตกลงร่วมกันก็จะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มรู้สึกสบายใจมากขึ้น

ส่วนปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการ ในเรื่องการทำงานด้านการเรียนรู้ ด้านเงินทุน ด้านการผลิตและการตลาดของกลุ่มพบว่า ด้านเงินทุนขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ(2546, หน้า 28) ที่ได้อธิบายในงานวิจัยว่า ปัญหาในด้านการบริหารการเงินของกลุ่มธุรกิจชุมชนทั่วไป ที่พบมากที่สุดได้แก่ ขาดเงินทุนหมุนเวียน โดยเฉพาะกลุ่มที่พึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอก เนื่องจากธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่จะซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสด แต่จำหน่ายสินค้าเป็นเงินเชื่อ นอกจากนี้ปัญหาด้านการขาดเงินทุนหมุนเวียนจะเป็นปัญหาที่สัมพันธ์กับความสามารถบริหารจัดการด้านวัตถุดิบและตลาดสินค้ารวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่วนด้านการผลิตและการตลาดสมาชิกในกลุ่มขาดความรู้และความเข้าใจ โดยเฉพาะด้านการผลิตขาดความรู้และทักษะในการพัฒนาการผลิตน้ำส้มกลั่นควั่นไม่ให้มีมาตรฐาน ซึ่งผลการวิจัยเรื่องนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2547, หน้า 3) ที่กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ โดยการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานจนถึงขั้นได้รับการรับรองมาตรฐานต่างๆ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดของแต่ละมาตรฐาน เป็นต้นว่า มาตรฐานอาหารและยา (อย.) มาตรฐานอุตสาหกรรม (มอก.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และมาตรฐานอื่นๆ เช่นลิขสิทธิ์ทางปัญญา เป็นต้น

ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ที่พบคือสมาชิกขาดความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม อีกทั้งสมาชิกยังขาดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 183) การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย นอกจากนี้วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531, หน้า 11-15) ได้ อธิบายถึงการพัฒนาชนบทโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงมี 5 ขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

3) การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ไขปัญหา 4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน และ 5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

2. แนวทางและวิธีการพัฒนา และกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควั่นไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ การปรับทัศนคติและการส่งเสริม สนับสนุน ติดตาม เชื่อมโยงให้เกิดการปฏิบัติการจริงเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ โดยบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “คน” มีศักยภาพในการเรียนรู้และสามารถพัฒนาองค์กรและสังคมได้ ภายใต้การจัดการสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้คนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามธรรมชาติตามบริบทของตนเอง และเป็นกระบวนการเรียนรู้ภายใต้สถานการณ์จริงที่จะสร้างให้ “คน” คิดเป็นทำเป็น โดยมีวิธีการดังนี้

2.1 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มพูนความรู้ในการจัดทำแผนการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการฝึกอบรมของจรรยา บุญยะโตพันธ์ (2543, หน้า 25) ที่กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนา เพื่อให้บุคคลมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น เพราะการอบรมช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เข้ารับการอบรมในด้าน 1) ความสามารถแก้ปัญหาได้ 2) เป็นการเสริมสร้างความรู้ ประสบการณ์ เทคนิควิธีการใหม่ๆ เพิ่มขึ้น และ 3) เป็นการเรียนรู้ที่ก้าวทันเทคโนโลยีของโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ เสน่ห์ จัยโต (2547, หน้า 43) ได้มีมุมมองว่าการฝึกอบรมเป็นระบบหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human resource development) ซึ่งถือว่าทรัพยากรมนุษย์คือหัวใจสำคัญของการบริหาร องค์กร การบริหารองค์กรที่ประสบผลสำเร็จจึงต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก่อนถ้า มนุษย์มีคุณภาพ มีคุณค่าและมีคุณธรรมจะส่งผลให้องค์กรมีคุณภาพ คุณค่า และคุณธรรมด้วยการ ฝึกอบรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพยอม วงศ์สารศรี (2542, หน้า 149) ที่ได้สรุปประโยชน์ของ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ 3 ประการ คือ 1) ช่วยทำให้ปริมาณการผลิต และคุณภาพของ ผลผลิตได้มาตรฐานสูงขึ้น 2) ช่วยพัฒนาการทำงานให้เป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้ตนเองและกับ องค์กร และ 3) ช่วยสร้างสรรค้งานใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น

2.2 การฝึกปฏิบัติการจริง โดยการเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการจัดทำแผนดำเนินงานมาให้ความรู้ พร้อมกับการลงมือทำจริงให้เข้าใจทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของสมคิด บางโม (2544, หน้า 14-15) ที่ได้เสนอว่าการฝึกอบรมเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการทำงานเฉพาะอย่าง เรียกย่อๆ ว่า KUSA คือ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ (knowledge:K) ให้มีความรู้ หลักการทฤษฎี แนวคิดในเรื่องที่อบรมเพื่อนำไปใช้ในการทำงาน เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจ (understand:U) เป็นลักษณะที่ต่อเนื่องจากความรู้ กล่าวคือเมื่อรู้ในหลักการและทฤษฎีแล้วสามารถตีความ แปลความ ขยายความ และอธิบายให้คนอื่นทราบได้ รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ได้ ด้านทักษะ (skill:S) คือความชำนาญหรือความ

คล่องแคล่วในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งได้โดยอัตโนมัติ ด้านทัศนคติ (attitude:A) เจตคติ หรือทัศนคติ คือความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งต่างๆ การฝึกอบรมมุ่งให้เกิดหรือเพิ่มความรู้สึกที่ดีๆ ต่อองค์การ และต่องานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

3. ผลการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

3.1 การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การร่วมกันคิด ร่วมทำ ร่วมมือ ร่วมใจ และร่วมกันวางแผน ของคนในชุมชน ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการและศักยภาพของชุมชน อันเป็นรากฐานที่สำคัญของความสามารถในการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ จากผลการพัฒนาของงานวิจัยนี้สอดคล้องกับที่พิทยา ว่องกุล (2550, หน้า 66) ได้อธิบายไว้ถึง วัตถุประสงค์การสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ของชุมชนที่มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างฐานความรู้และองค์ความรู้ที่เป็นของตนเอง รวมไปถึงการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยผู้นำ ผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชนเป็นแกนกลาง ซึ่งคุณลักษณะนี้เป็นจุดแข็งที่ชุมชนใช้สร้างความเป็นเอกภาพและศักยภาพของตนเอง อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับแนวทางและหลักการพัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน (2546, หน้า 5-10) กล่าวคือกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาที่พยายามส่งเสริมให้คนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเกิดพลังสร้างสรรค์ทั้งทางความคิดและการทำงานเพื่อให้เกิดแนวทางใหม่ในการพัฒนาของทุกฝ่าย กระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาของประชาชนในชุมชนนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ ในการระดมสมองร่วมกัน โดยผู้นำชุมชนและประชาชนจะต้องระดมความคิดร่วมกัน มีการวางแผนร่วมกัน และการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดข้อสรุปของงานที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน นอกจากนี้ยังยุทธศาสตร์ (2550, หน้า 202) ได้อธิบายในเรื่องวิสาหกิจชุมชนไว้อย่างน่าสนใจกล่าวคือวิสาหกิจชุมชนเกิดได้หลายวิธี แต่ต้องมีใช้การจัดตั้งจากทั้งภายในและภายนอก แต่ต้องเกิดจากการระดมการเรียนรู้ร่วมกัน วิจัยเรื่องราวในชุมชนร่วมกัน ทดลองร่วมกัน ขยายขนาดของกิจการร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกันว่าจะทำกิจการนี้แน่นอนเพราะเป็นทางออกและทางเลือกที่เหมาะสมกับชุมชนเราอย่างแท้จริง ชุมชนจึงเป็นตัวตั้งของวิธิตัด วิสาหกิจจึงเป็นผลผลิตของความเป็นชุมชน

3.2 กิจกรรมการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนได้ดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลิ่นควนไม้สมุนไพร์ เป็นการให้ความรู้ในเรื่องการวางแผน การจัดทำแผน ตลอดจนฝึกปฏิบัติการจัดทำแผนการดำเนินงานกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับที่พรเพ็ญ ทับเปลียน (2546, หน้า 75) ได้อธิบายถึงกิจกรรมการพัฒนาว่าเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงอุดมการณ์ของการพัฒนาและอุดมการณ์ของการพัฒนาจะเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนาร่วมกันของชุมชน และ

เมื่อได้ดำเนินการพัฒนาในการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มร่วมกันแล้ว กลุ่มสามารถดำเนินการจัดทำแผนการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเองได้ อีกทั้งยังสามารถนำแผนดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มได้ โดยมีแนวทางการดำเนินงานในด้านการพัฒนาทุน การพัฒนาด้านการตลาด การพัฒนาด้านผลิต การพัฒนาด้านประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาด้านบุคลากรและกลุ่ม จากแผนการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเองที่ได้จัดทำขึ้นภายใต้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยและพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ และการทำวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 การวิจัยและพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโหม อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ครั้งนี้ผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ ได้ร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนา รวมทั้งได้เสนอแนวทางและวิธีการและดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ไว้ แต่เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มได้เลือกแนวทางการพัฒนาเพียง 1 ด้านได้แก่ การพัฒนาจัดทำแผนการดำเนินงานกลุ่มเท่านั้น ดังนั้นจึงควรนำแนวทางการพัฒนาด้านอื่นๆที่สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดไว้มาดำเนินการตามแนวทางพัฒนา เพื่อนำมาประมวลผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นจริงว่าสำเร็จมากน้อยเพียงใด หากมีผลสำเร็จอันก่อให้เกิดและเห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงจะได้นำไปขยายผลในวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ต่อไป

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาที่มุ่งเน้นในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนในชุมชนเพื่อให้สามารถร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพในโอกาสต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาในเรื่องวิสาหกิจชุมชนที่เป็นลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่าย (networking) หรือภาคีความร่วมมือ เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ข้อมูล ข่าวสาร วิถีคิด วิธีจัดการ วัตถุประสงค์ การผลิต การแปรรูป การตลาด การจำหน่าย ฯ) วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสิงห์บุรี